

Trinapolio trinitorių bažnyčios meninis inventorius ir jo paveldas

Regimanta Stankevičienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: regimanta1@yahoo.com

Straipsnyje, remiantis istoriniais dokumentais ir literatūra, pristatomas Vilniaus Trinapolio trinitorių bažnyčios inventorius, jo būklė iki 1832 m., kai vienuolynas ir bažnyčia buvo uždaryti. Tyrinėjama šios bažnyčios inventoriaus išdalijimo kitoms šventovėms istorija, sunykusio ir išlikusio meninio paveldo likimas.

RAKTAŽODŽIAI: Trinapolio trinitorių bažnyčios inventorius, Trinapolio bažnyčios meno paveldas, trinitorių dailė, trinitorių šventieji, trinitorių ikonografija, Friedrichas Kwieczoras (Kwieczor, Quetzor)

Lietuvoje trūksta kryptingų publikuotų tyrimų, skirtų XIX a. uždarytų vienuolynų ir parapiinių bažnyčių paveldui. Ši problema neapeinama tyrinėjant paskiras bažnyčias (Vilniaus bernardinų ir pan.) – Vilniaus šventovių atžvilgiu čia vis dar neprilygstamas Vlado Drėmos indėlis. Aptariamą pirminės vietos netekę pavieniai dailės objektai (Valkininkų Loretas, Vilniaus pranciškonų bažnyčios Šv. Viktoro altorius ir kiti), tačiau XIX a. posukiliminiais periodais vykusių represinių procesų visuma ir reikšmė Lietuvos kultūros paveldo likimui dar neatskleista. Šis straipsnis – pirmoji publikacija, kurioje nuosekliai rekonstruojamas Trinapolio trinitorių bažnyčios įrangos ir kitų dailės objektų likimas; kartu siekiama aktualizuoti trinitorių vienuolijos paveldo pažinimą.

Antrąjį iš eilės LDK trinitorių vienuolyną Vilniaus vyskupas Konstantinas Kazimieras Bžostovskis (1644–1722) 1700 m. įkurdino prie Neries plytinčioje smėlėtoje ir kalvotoje jam priklausiusioje Trinapoliu pervardytoje vietovėje netoli savo Verkių dvaro ir šalia Vilniaus Kalvarijų (jas prižiūrinius dominikonus jis taip pat rėmė). Tai įvyko vyskupui galutinai susipykus su Antakalnio trinitorių fundatoriumi, LDK didžiuoju etmonu ir Vilniaus vaivada Jonu Kazimieru Sapiega (1639–1720) ir jį ekskomunikavus. Bžostovskio fundacija turėjo iš etmono „paveržti“ trinitorius ar jiems pagelbėti (čia kaip pažiūrėsime). Sumaištims praėjus ir trinitoriams abiejose vietose įsigyvenus, šiedu Vilniaus priemiesčių vienuolynai vienas kitą puikiai papildė: Trinapolyje veikė naujokynas, o Antakalnyje – trinitorius lavinusi kolegija.

Abiejų vienuolynų kūrimasis užtruko dėl tų pačių priežasčių: vidaus ir Šiaurės karų. Tad Trinapolio fundacija Vilniaus katedros kapituloje patvirtinta ir priimta tik 1712 m. spalio 24 d. ir 1713 m. gegužės 16 dieną¹. Vienuolynas su bažnyčia funduoti 1703 m., o išlikusi mūrinė Trinapolio bažnyčia pastatyta 1715–1721 m. ir paties

1 Kurczewski 1916: 287, 288.

Bžostovskio Švč. Trejybės ir Viešpaties Atsimainymo titulu konsekruota 1722 m. birželio 21 dieną². Duomenys apie jos įrangą išliko XVIII a. I ketv. Vilniaus skulptoriaus Friedricho Kwieczoro (Quetzor) ir vysk. Bžostovskio 1720 m. vasario 12 d. Verkiuose sudarytame kontrakte: meistras apsiėmė iki tų metų rugpjūčio 6 d. Trinapolio bažnyčioje pastatyti du šoninius ir dar vieną koplyčios altorius bei sakyklą³. Užmokestį už tai jis gavo 1722 m. lapkričio pabaigoje⁴. Didysis altorius paprastai statomas pirmasis, tad, manoma, 1720 m. pradžioje toks įrenginys Trinapolio bažnyčioje jau stovėjo.

Vėlesnių bažnyčia, jos įrangą, dailės kūrinius ir kitą inventorių pristatančių XVIII a. dokumentų neaptikta⁵, tad kliaujamasi 1804–1837 m. žiniomis. 1804 m. tvarkingame šios bažnyčios viduje stovėjo penki tinkami mediniai altoriai. Didįjį altorių puošė didelis Švč. Trejybės paveikslas ir ordino patriarchų šv. Jono Matiečio ir šv. Felikso Valuječio atvaizdai (veikiausiai Švč. Trejybės paveikslo elementai). Ant tabernakulio stovėjo mažas Švč. Mergelės paveikslas su aptaisu, karūnėlėmis ir votais. Antrame (kairiajame) altoriuje kabojo Viešpaties Atsimainymo paveikslas – „dabar iš Romos į Paryžių atvežto“ šio pavadinimo Rafaelio paveikslo kopija. Trečiame (dešiniajame) altoriuje buvo šv. Onos ir šv. Joakimo paveikslas, ketvirtame įrenginyje – šv. Juozapo paveikslas. Penktąjį, koplyčios, altorių puošė trinitoriaus šv. Simono de Rojas paveikslas ir šv. Jono Nepomuko skulptūra. Prie antro altoriaus kabojo šv. Kajetono paveikslas su sidabrine karūna ir nimbu, ant kitų sienų – tapyti šv. Agnietės ir trinitoriaus pal. Mykolo de Sanctis atvaizdai, zakristijoje – du neįvardyti paveikslo. Būta Prisikėlusiojo Kristaus skulptūros, procesijų kryžiaus, 8 ant altorių ir zakristijoje stovėjusių kryžių, zakristijos ir 8 altorinių varpelių ir dviejų varpų bažnyčios bokšte. Minima: maža monstrancija, didelė komuninė, 4 kielikai su patenomis, sugadinti kielikas ir pacifikalas, ampulių pora su padėklu, kryžius su paaukuota Jėzaus figūra, smilkymo komplektas ir du sidabriniai relikvijoriai – „mažos figūrėlės ant medinių postamentų su šv. Kazimiero ir šv. Venerandos relikvijomis“⁶. Išvardyta: liturginiai rūbai, kita tekstilė, įvairūs reikmenys, bibliotekoje, t. y. skliautuotoje salėje prieš vienuolių chorą, stalių darbo spintose, saugotos įvairios knygos (iš viso 609 vnt.) ir vienuolyno indai bei rykai⁷.

1817 m. konstatuojama, kad 1812 m., kai Trinapolio bažnyčioje ir vienuolyne buvo įsikūrę Napoleono armijos likučiai, zakristija „visiškai visko“ neteko, taip pat ir relikvijų, išskyrus portatiliuose įdėtas, o dauguma iš 917-os bibliotekos knygų (jų bus

2 1817 ir 1830 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktai. *VUB RS. F. 57–B53–14. L. 9; LMAVB RS. F. 43–18551. L. 1*; Janonienė: 416.

3 1720 m. vasario 12 d. sudarytas vysk. Konstantino Kazimiero Bžostovskio ir meistro Friedricho Quetzoro kontraktas. *LVI A. F. 694. Ap. 1. B. 4422. L. 1*. Už šią nuorodą širdingai dėkoju dr. Linai Balaišytei.

4 Šie ir kiti duomenys apie meistrą skelbti: Balaišytė, L. Kwieczor Friedrich. *Lietuvos* 2005: 164.

5 Pati bažnyčia rekonstruota XVIII a. 6-ajame deš. (Janonienė 1998: 416; *Vilniaus architektūra*. Sud. ir vyr. red. A. Jankevičienė. Vilnius: Mokslas, 1985: 360), bet kaip tuomet pasikeitė jos interjeras, nenustatyta.

6 1804 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas. *LMAVB RS. F. 43–18549. L. 2–2v.*

7 Ten pat, l. 2v–5v.

padaugėję 1804–1812 m.) liko be pradžios ar pabaigos, nors 1815 ir 1816 m. jau buvo įgyti du kielikai su patenomis⁸. Vėliau rašoma, kad išlikusį paties Trinapolio sidabro inventorių sudaro: šv. Kazimiero statulėlė, padėklas ampulėms ir 30 smulkių objektų (lieti angeliukai, votai, sidabro laužas), o monstrancija, kielikai ir kiti reikmenys yra gauti iš kitų trinitorių bažnyčių⁹. Liturginius drabužius, apeigų knygas, kurių nuo 1812 m. iki jo uždarymo 1832 m. vis daugėjo, veikiausiai taip pat sudarė ir nauji, ir iš kitų ordino bažnyčių gauti daiktai. Jų kilmę ir tolesnį likimą atsekti sunku. Toliau bus skelbiami ne visi, o tik išaiškinti duomenys apie jų atsiradimą ir paskirstymą po vienuolyno uždarymo. Pagrindinis dėmesys bus skiriamas bažnyčios įrenginiams, baldams, vaizduojamosios dailės kūriniams, varpams ir jų likimui.

Grįžkime prie altorių. 1817 m. vizitacijos akte vėl įrašyti penki mediniai staliaus ir drožėjo darbo altoriai. Didžiąjame Švč. Trejybės ir dviejuose Evangelijos pusės – Atsimainymo ir Šv. Juozapo – altoriuose be jokios papildomos informacijos minimi tituliniai paveikslai, kurie vienodai vardijami iki 1832 metų. Nuo 1830 m. dar vardijamos didžiojo altoriaus puošmenos: keturios kolonos ir skoningai išdrožtos apaštalu šv. Petro ir Pauliaus, vyskupo šv. Augustino (iš tikro šv. Stanislovo) ir šv. Kazimiero statulos¹⁰. Duomenys apie ketvirtą ir penktą altorius ne visai aiškūs. 1817 ir 1830 m. vardijami du altoriai, 1817 m. – su šv. Onos ir šv. Agnietės, vėliau – su šv. Joakimo, šv. Onos ir šv. Kajetono paveikslais, o 1832 m. minimas tik vienas – Šv. Joakimo ir šv. Agnietės altorius. Atrodytų, kad vienas iš paveikslų galėjo vaizduoti šv. Joakimą su šv. Ona, bet, kaip bus rašoma toliau, šventovėje buvo du – šv. Onos ir šv. Joakimo paveikslai. 1817 m. penktame altoriuje minimas šv. Agnietės, o 1830 m. – šv. Kajetono paveikslai. Kopylčioje esanti šv. Jono Nepomuko statula 1830–1832 m. minima atskirai nuo altorių – 1832 m. jie įrašyti tik keturi¹¹.

Vargonai, klausyklos ir baldai 1804 m. akte nevardijami, nors jie bažnyčioje buvo. 1817 m. rašoma, kad vargonai po prancūzų nuniokojimo yra tokios blogos būklės, kad jų reikia naujų, 1830 m. jie neminimi, o 1832 m. inventoriuje be jokių pastabų (ar suremontuoti seni, ar nauji, ar iš kitur atkelti) įrašyti 8 balsų vargonai¹². Evangelijos pusėje buvusios sakyklos Napoleono kariai nesunaikino: 1817 m. rašoma, kad ji drožinėta, nudažyta, „gana gražios formos ir puošni“. 1817 m. paminimi šeši suolai ir dvi klausyklos, 1830 m. – keturios rakinamos spintelės, šeši arnotams ir keturi baltiniams skirti zakristijos „stalčiai“, 1832 m. vardijama: „tinkami suolai“, dvi klausyklos, komunijos grotelės, du krėslai, stalelis, pakojis,

8 1817 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas. *VUB RS*. F. 57–B53–14. L. 9–9v.

9 1830 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas. *LMAVB RS*. F. 43–18551. L. 2.

10 Ten pat. L. 1; 1832 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno inventorių. *VUB RS*. F. 57–B53–1111. L. 1.

11 1817 ir 1830 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktai. *VUB RS*. F. 57–B53–14. L. 9; *LMAVB RS*. F. 43–18551. L. 1; 1832 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno inventorių. *VUB RS*. F. 57–B53–1111. L. 1.

12 1817 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas. *VUB RS*. F. 57–B53–14. L. 9, 12v; 1832 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno inventorių. *VUB RS*. F. 57–B53–1111. L. 4.

karstas ir Viešpaties karstas, apie kurio įrengimą priešais zakristiją esančiame lobyne rašoma ir 1830 m. akte¹³.

Carinei valdžiai uždarius Trinapolio vienuolyną ir jo vyresniajam kun. Kasparui Moračevskiui visą turą su pastatais ir daiktais perdavus saugoti Kalvarijų dominikonų vienuolyno priorui kun. Motiejui Magnuševskiui, 1832 m. rugsėjo 27 d. surašytas inventoriūs. Jame nebeminimas altorinis šv. Kajetono paveikslas, bet vėl vardijamas paskiras šv. Simono de Rojas paveikslas¹⁴, taip pat įrašyta iki tol nevardytų objektų: „vaškinė Jėzaus Kristaus figūra po stiklu altoriuje“, du presbiterijoje kaboję fundatoriaus portretai, aliejiniai Švč. Jėzaus Širdies, Budų (Budslavo) Švč. Mergelės, Jėzaus Kristaus, trijų trinitorių šventųjų – Jono (Matiečio), Felikso (Valujiečio) ir Simono (de Rojas) – paveikslai ir Švč. Trejybės bei šventųjų Petro, Jokūbo, Jono, Bernardo ir Elenos graviūros¹⁵. Vienas iš šv. Simono atvaizdų ir fundatoriaus portretai laikytini vietos paveldu, bet kai kurie objektai veikiausiai buvo atkelti iš 1829 m. uždarytos Bresto (Lietuvos Brastos) trinitorių bažnyčios, kurios altoriuose būta Švč. Jėzaus Širdies, šv. Simono ir ordino patriarchų paveikslų¹⁶. Žinoma, kad iš šios Bresto bažnyčios į Vilnių atvežti zakristijos daiktai – liturginiai indai, rūbai ir reikmenys – buvo atiduoti Trinapolio trinitorių bažnyčiai¹⁷.

Trinapolio trinitorių šventovės inventoriūs buvo išdalytas ne iš karto, o per penkerius metus¹⁸. Vilniaus vyskupo Benedikto Klangevičiaus 1834 m. spalio 18 d. įsaku Nr. 3281 kunigams dominikonams Sikstui Babanovui ir Benediktui Gailevičiui – „į Rusijos gilumą“ siunčiamiems kapelionams – leista iš buv. Trinapolio bažnyčios turto išsirinkti liturginių indų, rūbų ir reikmenų. Kun. Babanovas išsirinko 13 arnotų (2 baltus, 3 raudonus, 4 violetinius ir 4 juodus) su rekvizitais, tačiau kiekvienos spalvos jų gavo tik po vieną. Jam dar atiteko sidabrinis kielikas su patena, bronzinis kryžius su Jėzaus figūrele, varpelis, ampulės be padėklo, ostijų kepimo forma, portatilis, mišiolas, po 4 korporalus, humerolus, juostas ir altorinius rankšluosčius, 12 purifikatorių, 3 altorių užtiesalai, 2 albos ir kamža. Kun. Gailevičius gavo tiek pat tokių pačių daiktų, tik vietoj bronzinio jam teko alavinis kryžius¹⁹. 1836 m. sudarytas neišdalytų

13 1817 ir 1830 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktai. *VUB RS*. F. 57–B53–14. L. 9; *LMAVB RS*. F. 43–18551. L. 1, 2; 1832 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno inventoriūs. *VUB RS*. F. 57–B53–1111. L. 4.

14 Šio pavadinimo paveikslas 1804 m. minimas šoniniame altoriuje.

15 1832 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno inventoriūs. *VUB RS*. F. 57–B53–1111. L. 4–4v.

16 1804 m. Lietuvos Brastos trinitorių vienuolyno vizitacijos aktas. *VUB RS*. F. 57–B53–201. L. 1–2.

17 1830 m. kovo 22 d. Švč. Trejybės ordino Šv. Joakimo provincijos definitoriaus aktas. *LMAVB RS*. F. 43–1635. L. 166v–167.

18 Turto paskirstymo procesą atspindi: 1834–1840 m. Trinapolio trinitorių bažnyčios ir vienuolyno turto išdalijimo byla. *VUB RS*. F. 57–B53–1115.

19 1834 m. spalio 18 – lapkričio 15 d. kun. Sikstui Babanovui ir Benediktui Gailevičiui pagal Vilniaus vyskupo Benedikto Klangevičiaus įsaką Nr. 3281 duotų daiktų sąrašai ir 1834 m. lapkričio 15 d. Verkių dominikonų prioro Motiejaus Magnuševskio raportas vysk. B. Klangevičiui. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 1–2, 3. Sąrašai pakartoti: 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. Ten pat. L. 11.

Trinapolio zakristijos daiktų sąrašas apėmė: 39 arnotus, kapą, 43 stulas, 50 manipulių, 35 pales, 30 bursų, 34 veliumus, 6 vienuolinius ir vieną spalvotą humerolus, 50 purifikatorių, 14 drobinių albų, 16 įvairių užtiesalų, 8 prastus altorių užtiesalus, 5 užuolaidų poras, 4 *in folio*, 2 mažesnius ir 4 gedulinius mišiolus, žalvarinius – švento vandens katiliuką, 2 smilkytuvus ir smilkalinę, alavinį ir „prastą“ šaukštus, ostijų ir 2 komunikantų formas bei skrynią, kurioje laikyti įvairūs daiktai ir arnotai²⁰.

1836 m. rugsėjo 19 d. duomenimis, didįjį Trinapolio bažnyčios altorių su Švč. Trejybės paveikslu ir arčiausiai jo stovėjusius du šoninius (vieną su šv. Agnietės ir šv. Jokimo, kitą su Viešpaties Atsimainymo paveikslais) altorius, išskyrus Atsimainymo paveikslą, vyskupas leido atiduoti Pabaisko bažnyčiai, tačiau jos klebonas kun. Dominikas Venckevičius pranešė, kad tenorėtų tų trijų paveikslų. Todėl didysis altorius, be paveikslo, bet su „visa kuo“, ir dar du kiti šoniniai altoriai su šv. Juozapo ir šv. Onos paveikslais buvo išvežti į Turgelių bažnyčią, o Trinapolio šventovėje dar buvo likę abi klausyklos, altorių pakopos, vargonai, sakykla, presbiterijos grotelės, suolai, zakristijos spintos, komodos ir varpai²¹. Netrukus, spalio 9 d., zakristijos spintos su komodomis išvežtos į Turgelius, o spalio 14 d. vargonai išgabenti į Karkažiškių bažnyčią. Klausyklą ir jau ant žemės nuleistą sakyklą buvo nutarta atiduoti Čiudeniškių (Baltarusija) bažnyčiai, tik dėl presbiterijos grotelių ir bibliotekos ganytojo įsako neturėta. Tebespręstas ir kriptose amžinojo poilsio atgulusiųjų palaikų likimas. Į rūsius vedė anga bažnyčios viduryje, vienoje kriptoje buvo 31 trinitorių karstas, antroje – 23 benediktinių karstai, o trečioje – 12 didelių ir 8 maži pasauliečių asmenų karstai. Visus juos kun. M. Magnuševskis siūlė perkelti „kitur laukti Prisikėlimo dienos“²².

Jau 1836 m. lapkričio mėn. pradžioje Antakalnio trinitorių vyresnysis kun. Augustinas Tužanskis raportavo vyskupui, kad Trinapolio bibliotekos knygos kartu su spintomis pervežtos į Antakalnio vienuolyną, o „ordino narių ir kai kurių pasauliečių“ kūnai iš Trinapolio bažnyčios kriptų „iškasti ir palaidoti reikiamame gylyje ant kalvos, prie Švč. Mergelės koplyčios, šalia tos bažnyčios“²³. Pasak vėlesnių autorių, benediktinių (Trinapolio bažnyčioje laidotų nuo tada, kai miesto bažnyčiose tai uždrausta daryti) karstai perkelti į Kalvarijų bažnyčios kriptą, o 1850 m., kai ir šis vienuolynas buvo uždarytas, taip pat palaidoti žemėje²⁴.

1836 m. lapkričio 13 d. Šalčininkų klebonas Karolis Vagneris laiške vysk. Klangevičiui prašo baldų, paveikslų ir gana nemažai „mažiau reikšmingų daiktų, kurie

20 1836 m. liepos 29 d. sudarytas Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. Ten pat. L. 6.

21 1836 m. rugsėjo 19 d. kun. M. Magnuševskio surašytas pažymėjimas. Ten pat. L. 5.

22 1836 m. spalio 15 d. Trinapolio bažnyčios daiktų paskirstymo sąrašas. Ten pat. L. 8.

23 1836 m. lapkričio 4 d. Antakalnio trinitorių vienuolyno vyresniojo kun. Augustino Tužanskio raportas Vilniaus vysk. B. Klangevičiui. Ten pat. L. 7. Pasak Leono Rogalskio, prie Švč. Mergelės (Sopulingosios) koplyčios, kuri buvusi atskirta nuo Kalvarijų ir paversta stačiatikių kapų koplyčia, laidoti stačiatikiai, o iš kriptų iškelti palaikai būvę palaidoti prie dar vienos į tuometę Trinapolio teritoriją patekusios koplyčios (VIII stoties?) (Rogalski 1857: 252). Už šio leidinio nuorodą maloniai dėkoju kolegei dr. Daliai Vasiliūnienei.

24 Drėma 2008: 933. Čia pateiktame šaltinyje minima penkiolika perlaidotų benediktinių karstų.

likę be paskirties, bet sutaisius kaime gali praversti²⁵. Pagaliau, 1837 m. sausio 24 d. kun. M. Magnuševskis konstatavo, kad vyskupo žinioje beliko menkaverčiai objektai, ir surašė bendrą dominikonams kunigams, Antakalnio trinitorių vienuolynui ir aštuonioms bažnyčioms paskirstyto Trinapolio bažnyčios inventoriaus sąrašą²⁶, kuriame, be jau minėtų šventovių, įtrauktos ir Geranainių, Verkių Kalvarijų ir Sudervės bažnyčios.

Remdamiesi šiais paskirstymo ir šventovių, kurioms skirta daiktų, dokumentais, pabandysime atsekti svarbiausio meninio Trinapolio bažnyčios paveldo ir kai kurių pražuvusių arba tik neberandamų šios šventovės objektų istoriją.

Bibliotekos²⁷ ir į dar nenustatytas vietas iš Trinapolio išgabentų objektų (fundatoriaus portretų, Jėzaus Atsimainymo, nežinomo siužeto Kristaus, Budslavo Švč. Mergelės ir vieno iš šv. Simono de Rojas paveikslų, šventųjų graviūrų, sidabrinės šv. Kazimiero skulptūrėlės-relikvijoriaus, vaškinės Jėzaus figūros po stiklu²⁸ ir dalies varpų) likimui toliau dėmesio neskiriama. Nesigilinama ir į Sudervės klebonui Žitkevičiui skirtų trijų mišiolių, portatilio ir rožiniu ermeziniu pamuštos nériniuotos albos²⁹ istoriją.

Pasakojimą apie paskirstyto turto likimą pradėkime nuo objektų, patekusių į 1770 m.³⁰ pastatytą Karkažiškės bažnyčią, kuriai, be vargonų, atiteko ir trys pūdo nesvėrę varpeliai³¹. Jų visų istorija trumpa ir liūdna: 1838 m. liepos mėn. šią bažnyčią ir jos inventorių sudegino žaibas³².

Geranainių bažnyčiai (Baltarusija) atiteko dviejų pūdų svorio nesiekęs Trinapolio varpas³³. 1849 m. teminimi trys kiti Geranainių šventovės varpai: 1672 m. lietas didysis, Danieliaus Venerio Vilniuje lietas dvipūdis „Šv. Aleksandras“ ir pusės pūdo varpelis, abu su 1836 m. data³⁴. 1861 m., be keturių (vienas skilęs) varpinės varpų, vardinamas ir su trinitorių paveldu sietinas signalinis bažnyčios bokštelio varpas³⁵.

25 1836 m. lapkričio 13 d. Šalčininkų klebono Karolio Vagnerio laiškas vysk. B. Klangevičiui. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 13–14.

26 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. Ten pat. L. 12.

27 Antakalnio trinitoriai, perėmę Trinapolio vienuolyno biblioteką, buvo įpareigoti surašyti ir vyskupui įteikti jos inventorių: 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. Ten pat. L. 11v.

28 Duomenų apie tai, kaip atrodė ši figūra, trūksta. Tai galėjo būti vaškinė stiklo dėkle (Prahos?) Vaikelio Jėzaus figūrėlė, tokia XIX a. minima Vijos (Baltarusija) bažnyčioje (1830 m. Vijos bažnyčios vizitacijos aktas. *LVIA*. F. 694. Ap. 1. B. 3779. L. 229v), arba Jėzaus karste figūra – tokia XVIII a. buvo Ražankos bažnyčios šoninio altoriaus mensoje įrengtame Velykų karste (Uchowicz, K. Kościół parafialny p. w. ŚŚ. Piotra i Pawła w Różance. *Materyały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*. T. 1, cz. III: *Kościóły i klasztory Rzymo katolickie dawnego województwa wileńskiego*. Kraków: Międzynarodowy centrum kultury w Krakowie, 2005: 214, 229).

29 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 11.

30 1770 m. minima (Kurczewski 1916: 196), kad Karkažiškės bažnyčia neseniai buvo pastatyta kun. Scholastiko Aleksandro Kotovičiaus.

31 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 11v.

32 Misius, Šimkūnas 1993: 552. Čia minima 1782 m. šios bažnyčios (jos konsekavimo?) data.

33 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 11v.

34 1849 m. Geranainių bažnyčios kronika. *VUB RS*. F. 4–35962 (A-2627).

35 1861 m. Geranainių bažnyčios vizitacijos aktas. *LVIA*. F. 604. Ap. 1. B. 7602. L. 3v.

1914 m. trys šios bažnyčios varpai buvo išvežti į Rusiją³⁶, o Geranainiuose telikęs pusės pūdo varpelis neteisingai yra tapatinamas su Klangevičiaus dovanotoju – iš Trinapolio turto paskirtu kitu signaliniu varpu³⁷, kurio istorijos gijos nutrūkusios.

Šalčininkų bažnyčia po 1812 m. gaisro buvo atstatyta 1832 metais. Jai daug ko trūko, tad klebonas iš Trinapolio išrūpino dvieilius 4 vietų pločio suolus ir dvi altorių mensas (visus perlų spalvos), tris (pradžioje prašė dviejų) altorių pakylas, spintą su stalčiais, Prisikėlusio Kristaus figūrą ir daug senų objektų: 6 pagalvėles, karstą, kryžių su Nukryžiuotoju ir Švč. Jėzaus Širdies, Aušros vartų Marijos, Čenstakavos Švč. Mergelės, šv. Felikso Valujiečio, šv. Jono Matiečio ir šv. Veronikos paveikslus. Tačiau pageidautų perlų spalvos presbiterijos grotelių, Trinapolio šventovės priebažnytį atidalijusios drožiniais ir dviem figūromis papuoštos „plačios pertvaros“ su drožinėtomis dvivėrėmis centrinėmis ir dviem paprastomis šoninėmis durimis bei granitinės vandeninės paskirtojo turto sąraše nebėra³⁸. Su buvusiais trinitorių daiktais galbūt galima tapatinti 1861 m. Šalčininkų bažnyčios vizitacijos akte minimus suolus, komodą, vieną iš dviejų Prisikėlusio Kristaus skulptūrų, dalį altorių mensų ir pakylų, gal ir penkias pagalvėles (dvi iš jų siuvinėtos), tačiau šventovės altorių paveikslai buvo kitų siužetų nei atiduoti iš Trinapolio³⁹. Šalčininkų bažnyčia 1944 m. sudėginta⁴⁰, tad joje trinitorių paveldo neliko.

Vilniaus Kalvarijų dominikonams vyskupas leido pasiimti akmeninę šv. Jono Nepomuko skulptūrą, nedidelį – trijų ketvirčių uolekties aukščio – tad pusmetrio nesiekiantį Švč. Mergelės Marijos paveikslą su „bronzos“ aptaisais, 2 baltas dalmatikas, 4 senus arnotus, 4 alavo (12 svarų) ir 6 žalvarines (4 svarai) žvakides, 30 stiklo lempų ir 3 svarus sidabro⁴¹. XIX a. viduryje apie mažąjį Švč. Mergelės Marijos paveikslą rašė ir nemažai apie jį pasakė Leonas Rogalskis⁴². Pasak jo, 1832 m. uždarius Trinapolio vienuolyną, vysk. Klangevičiaus įsaku Kalvarijų šventovėje atsidūrė Švč. Mergelės paveikslas su sidabro aptaisais, karūna ir gražiais rėmais – veikiausiai XVII a. I pusėje sukurta stebuklingojo Borūnų Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopija (iš tikro – vėlesnis kūrinytis, nes originalas į Barūnus pateko 1671 m. ir plačiau pagarsėjo dar po kelių dešimtmečių⁴³). Ji priklausė stebuklingai pagijusiam Juozapui Jucevičiui⁴⁴. Rogalskis

36 1924 m. Geranainių bažnyčios inventorius. *LVT A*. F. 604. Ap. 1. B. 7599. L. 3v.

37 Kolendo-Korczakowa 2005: 34, 41.

38 1836 m. lapkričio 13 d. Šalčininkų klebono Karolio Vagnerio laiškas vysk. B. Klangevičiui. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 14. 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. Ten pat. L. 11v–12.

39 1861 m. Šalčininkų bažnyčios vizitacijos aktas. *LVT A*. F. 604. Ap. 1. B. 10506. L. 1–1v.

40 Misius, Šimkūnas 1993: 547. Dabartinė bažnyčia pastatyta 1993 m., iki tol melstasi kapų koplyčioje.

41 1837 m. kun. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 11v.

42 Rogalski 1857: 247–248.

43 Vaišnora 1958: 271–272.

44 Ant paveikslo (antrosios pusės?) lenkų kalba buvę įrašyta: „Aš, Juozapas Jucevičius, pusantriems metams sunkios ligos paguldytas, sužinojęs apie Barūnų Švenčiausiosios Mergelės Marijos malones, per jos stebuklingą paveikslą pasveikau. Už tą malonę dėkodamas Barūnų Švenčiausiajai Mergelei Marijai pasižadėjau aplankyti septyniasdešimt bažnyčių ir iki mirties šios Globėjos ir Gerardės, dangaus, žemės ir manęs niekingo Karalienės paveikslo nuo savęs nutolinti“ (Rogalski 1857: 247–248).

rašė, kad po Jucevičiaus mirties jo valia atvaizdas atitekęs Trinapolio trinitoriams, kurių bažnyčioje puošęs Marijos altorių, o vėliau, iki 1832 m., – vienuolių chorą. Pažymėtina, kad bent XIX a. šioje šventovėje Marijai skirto altoriaus nebuvo. Galima spėti, kad kažkuriuo laiku paveikslas kabojo vienuolių chore⁴⁵, tačiau iš tiesų jis tapatintinas su 1804–1832 m. ant didžiojo altoriaus tabernakulio buvusiu mažu Švč. Mergelės (1817 m. – „su Viešpačiu Jėzumi“) atvaizdu. 1804 m. fiksuotų jo puošmenų – paaukuotos sidabrinės suknišos, dviejų karūnelių su „akmenėliais“ ir monetų (*numizma*) – 1812 m. bus netekta, nes tik po dviejų dešimtmečių vėl paminimas Švč. Mergelės paveikslo „rūbas“, kuris 1837 m. sąrašė vadinamas bronziniu. Kalvarijų bažnyčioje Marijos paveikslas buvęs pakabintas virš „Kalvarijų Jėzaus altoriaus“⁴⁶. 1850 m. šio dešiniojo šoninio – susimąščiusio Kristaus – altoriaus viršuje tikrai minimas mažas Marijos su Jėzumi ant rankų paveikslas su iš dalies pasidabruotu, iš dalies paaukuotu aptaisu⁴⁷. Rengiantis Nekaltojo Prasidejimo dogmos paskelbimo išskilmėms, tad 1854 m., buvo atnaujintas kairysis – Marijos – altorius ir jame vietoj prastai beatrodžiusio Rožinio Švč. Mergelės paveikslo pakabintas „nuvalytas ir pataisytas“ Barūnų Švč. Mergelės atvaizdas su naujai paaukuotais rėmais⁴⁸. Vėlesnio šio kūrinio likimo atsekti nebepavyko. Kai 1930 m. šoniniam Marijos altoriui buvo įgytas dail. Liucijos Balzukevičiūtės darbo dabartinis Dievo Motinos paveikslas, senasis „aprintas“ šio altoriaus Švč. Mergelės atvaizdas buvo atiduotas 1932 m. pastatytai naujai Alionių bažnyčiai⁴⁹, tačiau tai buvo nebe Barūnų Marijos, o kažkada su juo sukeistas Aušros vartų Švč. Mergelės paveikslas⁵⁰.

Į Kalvarijų bažnyčią perkelta šv. Jono Nepomuko skulptūra buvo vienas iš anksčiausių šio šventojo atvaizdų Lietuvoje ir LDK bei Lenkijos trinitorių provincijoje, kuriose šv. Jono Nepomuko kultas labai paplito. Tikėtina, kad skulptūra įgyta apie 1721 m., kai Jonas Nepomukas (kanonizuotas 1729 m.) buvo paskelbtas palaimintuoju, nes rašoma, kad ją Karaliaučiuje įgijęs ir Neries pakrantėje, prie Trinapolio bažnyčios, pastatyti planavęs pats vienuolyno fundatorius vyskupas Bžostovskis, bet, 1722 m. jam mirus, statula liko vienuolyno koridoriuje⁵¹. Vėliau ji puošė Trinapolio šventovės koplyčią – bent jau 1804 m. minima jos altoriuje. Verkių Kalvarijų bažnyčioje skulptūra teišbuvo kelerius metus, nes 1839 m. buvo atiduota Antakalnio

45 Jis chore galėjo kaboti, kai bažnyčia jau nebeveikė, bet kūrinys dar nebuvo atiduotas Kalvarijų bažnyčiai.

46 Rogalski 1857: 247.

47 1850 m. Verkių Kalvarijų bažnyčios inventorių. *LVI A*. F. 604. Ap. 1. B. 13636. L. 4v.

48 Rogalski 1857: 248.

49 1932 m. Vilniaus Kalvarijų bažnyčios inventorių. *LVI A*. F. 694. Ap. 5. B. 2014. L. 9v. Už šią nuorodą maloniai dėkoju dr. D. Vasiliūnieni.

50 1932 m. rugsėjo 24 d. Alionių bažnyčios klebono Jono Vienažindžio pranešimas kurijai. *LVI A*. F. 694. Ap. 5. B. 3289. L. 9. Dr. Sigitos Maslauskaitės-Mažylienės duomenimis, šis Aušros vartų Švč. Mergelės paveikslas Alionių bažnyčioje tebėra.

51 Krzyszkowski 1843: 61.

trinitoriams. Jie šią 2 uolekčių ir 5 colių aukščio akmeninę figūrą perdažė, perauksavo⁵² ir įkomponavo rekonstruotame Šv. Jono Nepomuko paminkle, nuo 1745 m. stovėjusiam jų bažnyčios šventoriuje, bet 1805 m. audros nuniokotame ir netekusiam pirmosios statulos⁵³. Kai 1864 m. Antakalnio vienuolynas buvo uždarytas, skulptūra atsidūrė pas Napoleoną Odachovskį, kuris atidavė ją atnaujinti skulptoriui Juliiui Labanovskiui. 1878 m., kai Vilniaus kapitula svarstė šio objekto sugrąžinimo Vilniaus katedrai klausimą, Odachovskis teigė, kad statulą įsigijęs už savo lėšas⁵⁴. Deja, tolesnis kūrinio likimas nežinomas.

Liko aptarti Trinapolio bažnyčios altorių, jų paveikslų ir sakyklos likimą. Beveik visi šie objektai pateko į dvi tuomet baigiamas statyti Pabaisko ir Turgelių bažnyčias. Nors 1837 m. dar kartą rašyta, kad sakykla ir klausyklos paskirtos Čiudeniškių bažnyčiai⁵⁵, bet ją pasiekė nebent klausyklos, nes sakykla atsidūrė Turgelių parapijos šventovėje. Nors 1837 m. taip pat rašyta tik apie šiai bažnyčiai skirtus tris altorius – didįjį, be paveikslo, bet su visais drožiniais, skulptūromis ir juodo marmuro portatiliu, ir du šoninius su dviem paveikslais, tų altorių pakopas ir zakristijos spintas⁵⁶, bet 1862 m. vizitacijos akte naujoje mūrinėje Turgelių bažnyčioje⁵⁷, be didžiojo altoriaus su titulinu Švč. Mergelės Ėmimo į dangų paveikslu ir dvių šoninių altorių su šv. Juozapo (dešinėje) ir šv. Onos (kairėje) paveikslais, minima ir iš Trinapolio bažnyčios gauta medinė sakykla⁵⁸. 1900–1909 m. Turgelių bažnyčia buvo perstatyta, padidinta ir įgavo dabartinę išvaizdą. Tada jos pristatytoje presbiterijoje iškilo naujas mūrinis didysis altorius su Golgotos kompozicija centrinėje nišoje, atsiradusių šoninių navų galuose – nauji mūriniai Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Juozapo altoriai⁵⁹. Senieji mediniai altoriai buvo panaikinti, o Šv. Onos altorius nebeįrengtas. Dabar šventovėje nebėra net jokio šios šventosios paveikslo.

52 Statula vadinama marmurine, bet manoma, kad ji galėjo būti iškalta iš smiltainio, nes 1839 m. buvo dažoma ir auksuojama.

53 Šv. Jono Nepomuko brolijos Vilniaus Antakalnio trinitorių bažnyčioje byla. *LMAVB RS*. F. 9–53. L. 359–362; Krzyszkowski 1843: 62. Paminklą fundavo Šv. Jono Nepomuko broliją Antakalnio trinitorių bažnyčioje inicijavęs LDK artilerijos papulkininkis Maksimilijanas Rosenfeldtas. Plačiau apie tai bus rašoma autorės spaudai rengiamame straipsnyje apie šventųjų atvaizdus LDK trinitorių bažnyčiose.

54 Kurczewski 1916: 521.

55 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 11v. Nuo seno Vilniaus vyskupijos kancleriu priklausiusi, o 1836 m. – „seminarinė“ Čiudeniškių bažnyčia 1866 m. buvo paversta stačiatikių cerkve (*Słownik* 1880: 715) ir jos turtą perėmė Vilniaus katedra (1866 m. iš uždarnos Čiudeniškių bažnyčios į Vilniaus katedrą paimtų daiktų sąrašas. *LMAVB RS*. F. 43–7704). 1930 m. vėl veikusios šios bažnyčios vidaus nuotrauką su kuklia lentine sakykla žr. interneto svetainėje „fotopolska.eu“ adresu: https://www.google.com/search?q=Cudzieniszki+kosciol&source=lnms&rbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiBhu3UscDKAhVEjCwKHT-guD2gQ_AUICCgC&biw=1600&bih=789#imgrc=_PtNNZW2OqMf2M%3A

56 1837 m. sudarytas paskirstytų Trinapolio bažnyčios daiktų sąrašas. *VUB RS*. F. 57–B53–1115. L. 11v.

57 Ji pašventinta per Žolinę 1837 m.

58 1862 m. Turgelių bažnyčios vizitacijos aktas. *LVI A*. F. 604. Ap. 1. B. 10969. Ankstesnėje Turgelių bažnyčioje 1830 m. minimas didysis Švč. Mergelės Ėmimo į dangų ir du šoniniai – Šv. Petro ir Šv. Pauliaus – altoriai.

59 1927 m. Turgelių bažnyčios vizitacijos aktas. *LVI A*. F. 604. Ap. 1. B. 10968. L. 20–20v.

Šv. Juozapo paveikslo klausimas gana painus. Rašoma, kad labai vertingas šio pavadinimo altoriaus paveikslas 1851 m. buvęs paskolintas šio kūrinio kopijos panorusiam „daktarui Vilčinskiui“ (Juozui Kazimierui Vilčinskiui, 1806–1885), kuris į Turgelius gražinęs nebe originalą, o kopiją⁶⁰. Dar kebliau tai, kad Turgelių bažnyčioje saugomi net du panašaus siužeto ir altoriui tinkamo dydžio paveikslai. Italijos tapybos mokyklos bruožų turinčiame apnykusiame XVII a. (?) paveiksle „Šv. Šeima“⁶¹ vaizduojama bėgimo į Egiptą scena: priekiniame plane, prie baliustrados, sėdi ir Kūdikėlį Jėzų globia šv. Juozapas, greta knygą skaito Marija. Kitame, „Šv. Juozapu“ vadinamame, XVIII a. pab. – XIX pr. paveiksle⁶² Kūdikėlį ant rankų laikantis šventasis stovi, jo dešinėje, krėsle po baldakimu, sėdi knygą skaitanti Švč. Mergelė, o kitapus, kolonos fone, klūpo arkangelas Gabrielius. Tai ankstesnio to paties pavadinimo paveikslo iš Lavoriškių bažnyčios⁶³ arba kito nežinomo jo analogo, kurie sietini su Simonu Čechavičiumi (1689–1775), kopija. Panašios, bet sudėtingesnės kompozicijos šv. Juozapo paveikslą Čechavičiaus nutapė Olesko (Lenkija) kapucinų bažnyčiai⁶⁴. Trūksta duomenų, kuris iš dviejų nebe altoriuje kabančių Turgelio šventovės šv. Juozapo su Kūdikėliu atvaizdų yra kilęs iš Trinapolio šventovės, bet abu kūriniai verti nuodugnesnių tyrimų.

Nors perstatytoje Turgelių bažnyčioje senųjų medinių altorių neliko, pirmajame dabartinio mūrinio didžiojo altoriaus tarpsnyje, tarp kolonų, vėl puikuoja keturios kadaise iš Trinapolio atvežtos figūros: šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus – arčiau centro ir šventųjų Lietuvos globėjų vyskupo Stanislovo ir karalaičio Kazimiero – arčiau kraštų (1–3 pav.). Šios didelės (195–220 cm aukščio) tapataus meninio braižo statulos⁶⁵ sudaro vientisą plastinį ir ikonografinį ansamblį, nors kadaise jas vardijant suklysta: šventasis vyskupas Stanislovas, pavaizduotas su

60 Gajewski 2002: 110. Paveikslo sukeitimo fakto nei patvirtinti, nei paneigti negalima. Tęgalima pažymėti, kad paveikslams iš bažnyčių laikinai iškeliauvus ir grįžus pertapytiems ar tik nuvalytiems ir perlakuotiems, neretai manoma, kad atvaizdas pakeistas kitu.

61 Publikuotas: *Kultūros* 1996: 260. Kūrinio UK LR KVR 8868 matmenys – 180 × 100 cm (matavo Asta Giniūnienė).

62 Publikuotas: *Kultūros* 1996: 259. Kūrinio UK LR KVR 8867 matmenys: 206,5 × 97,5 cm (matavo A. Giniūnienė).

63 1750 m. pastatyta Lavoriškių bažnyčia buvo konsekruota 1768 m. rugpjūčio 15 d., tuomet dar įtraukiant ir Šv. Juozapo broliją. Tad netrukus minimas ir jos Šv. Juozapo altorius su Kūdikėlį laikančio šio šventojo paveikslu (1772 m. Lavoriškių bažnyčios inventorių. *VUB RS. F. 57–B53–644. L. 1*; 1783 m. Lavoriškių bažnyčios vizitacijos aktas. Ten pat. *F. 57–B53–645. L. 2, 2v, 5v*). Šis atvaizdas tapatintinas su bažnyčioje išlikusiu 1755–1768 m. datuotinu paveikslu „Šv. Juozapas“ (UK LR KVR 14606), kurio matmenys – 220 × 104 cm (*Kultūros* 1998: 314). Įdomu, kad XIX a. vid. buvo sukurti dar trys tapačios kompozicijos šv. Juozapo paveikslai. Pirmasis iš jų (UK LR KVR 13236) yra Gintališkės bažnyčioje (Ramonienė 2005: 569; autorė nurodo paveikslo dydį – 184 × 110 cm ir datą – apie 1845 m.). Antrasis paveikslas (UK LR KVR 14426, pavadinimas „Šv. Šeima“; dydis – 210 × 140 cm, nurodytas: *Kultūros* 1998: 110) Siesikų bažnyčiai sukurtas apie 1849–1850 m. (1850 m. Siesikų bažnyčios vizitacijos aktas. *LVI. F. 669. Ap. 2. B. 272. L. 69v–70*). Dar vienas toks šv. Juozapo paveikslas dabar saugomas Vilniaus Kalvarijų bažnyčioje, jo kilmė nežinoma.

64 Ramonienė 2005: 569.

65 Jų UK LR KVR 3149–3152.

tipiška iš kapo prisikeliančio Piotrovino figūra prie kojų ir sudarantis logišką porą su antru valstybės globėju šv. Kazimieru, XIX a. kažkodėl buvo įvardytas šv. Augustinu (taip pat vyskupu)⁶⁶.

XX a. pradžioje Turgelių bažnyčios fasado centrinės dalies apatinėse nišose buvo įkomponuotos nežinia kur iki tol stovėjusios dar dvi medinės klūpančio šv. Jono Matiečio ir stovinčio vadinamojo Išpirkų angelo skulptūros⁶⁷. Jos per šimtmetį gerokai apnyko ir dabar yra saugomos BPM. Dėl trinitoriškos ikonografijos ir didžiojo altoriaus statuloms tapataus braižo ir jos kildinamos iš Trinapolio bažnyčios. Trinitorių dailėje panaši kompozicija paprastai sieja abu ordino patriarchus – šv. Joną Matietį ir šv. Feliksą Valujietį – ir virš jų stovintį angelą, kurio sukryžiuotose rankose – mainomi

1 pav. F. Kwieczoras (?). Šv. Pauliaus ir šv. Kazimiero skulptūros. Turgelių bažnyčia. A. Petrašiūno nuotr., 2015

(krikščionis – į turką ar maurą) belaisviai (4 pav.). Tokiomis embleminės prasmės grupėmis dekoruoti bažnyčių fasadai, jos kartu su Švč. Trejybe komponuotos ir kitos paskirties kūriniuose. Trinapolio bažnyčioje ši grupė galėjo puošti didžiojo altoriaus viršų arba ten testovėjo angelas, o vienuolių klūpota žemiau. Šv. Felikso figūra sunyko arba buvo (besitraukiančių prancūzų?) sunaikinta. Likusios galbūt yra tos dvi 1836 m. paminėtos skulptūros, puošusios priebažnytį atidailijusią sieną, su kuria jos galėjo patekti ne į Šalčininkų, o į Turgelių bažnyčią?

Ketrios Turgelių bažnyčios didžiojo altoriaus statulos ir dvi iš šios bažnyčios į BPM patekę figūros pagal joms būdingą brandžiojo baroko stilišką ir asmenų traktavimą datuotinos XVIII a. I ketv., tad yra išlikusios iš didžiojo Trinapolio bažnyčios altoriaus, iškilusio iki 1720 m. pradžios arba kiek anksčiau. Ribota šio straipsnio apimtis neleidžia nuodugniau paanalizuoti šių profesionalių ir išraiškingų medinių statulų meninių ypatybių, tačiau negalima šių figūrų nesugretinti su tam pačiam meistrui (dirbtuvei) priskirtinomis Naujųjų Trakų parapijos bažnyčios didžiojo altoriaus šventųjų Joakimo, Dovydo, Simeono, Juozapo, Elzbietos ir Onos statulomis. Svarbu tai, kad kūrinius veikiausiai sieja ir užsakovas. Trinapolio bažnyčios įrangą parūpino jos fundatorius K. K. Bžostovskis. Šio vyskupo pastangomis

⁶⁶ Be to, paskelbta neteisinga XIX a. II pusės šios skulptūros sukūrimo data: *Šventojo Kazimiero* 2009: 146–147 (2.77).

⁶⁷ Publikuotos: *Kultūros* 1996: 259 (datuojamos skirtingai: angelas – XIX a., vienuolis – XVIII a.), UK LR KVR 8869–8870.

2 pav. F. Kwieczoras (?). Šv. Petro skulptūra. Turgelių bažnyčia. A. Petrašiūno nuotr., 2015

3 pav. F. Kwieczoras (?). Šv. Pauliaus skulptūra. Turgelių bažnyčia. A. Petrašiūno nuotr., 2015

gautas ir popiežiaus leidimas karūnuoti stebuklingąjį Trakų Marijos paveikslą, o prieš šį 1718 m. LDK įvykusį pirmą tokį ypatingą aktą Bžostovskis pagražino Trakų parapijos bažnyčia, kurioje iškilo naujas didysis altorius. Dvi jo statulas Marija Matušakaitė pristatė kaip gero meninio lygio XVIII a. I ketv. kūrinis ir apibūdino tvirtą jų fizinę sandarą, „visai neidealizuotus“ veidus ir „karčią lūpų išraišką“⁶⁸. Trakų, Trinapolio ir Turgelių skulptūras sieja ne tik veidų stambiomis nosimis, paburkusiais vokais ir nelinksmu lūpų linija tipas, bet ir figūrų pozos, draperijų ritmas, vingiai ir kitos detalės, nors trinitorių statulos kiek ekspresyvesnės.

Kyla klausimas, ar vysk. Bžostovskiui abiejose bažnyčiose dirbęs meistras negalėtų būti kiek vėliau Trinapolio šventovėje šoninius altorius ir sakyklą pastatęs F. Kwieczoras? Į šį klausimą preliminarai teigiamai atsakyti leidžia šio meistro sukurta Turgelių bažnyčia tebepuošianti sakykla (5 pav.). Šį įrenginį tesudaro (besudaro?) briaunotos profiliuotos taurės formos tribūna. Ji visa nuklota drožiniais: aštriai karpytais ir vietomis į sukrius bumbulus suraitytais akantais, kurių didieji išnyra ir rolverko ornamento, laurų ir gėlių girliandomis, angeliukų galvutėmis ir evangelistų simboliais. Dabar sakyklos drožybos braižą iškreipia storas dažų sluoksnis, tačiau

⁶⁸ Matušakaitė 1998: 106–107, il. 167, 168.

4 pav. F. Kwieczoras (?). Išpirkų angelo skulptūra. BPM. R. Pauliukevičiūtės nuotr., 2015

5 pav. F. Kwieczoras. Sakykla. Turgelių bažnyčia. A. Petrašiūno nuotr., 2015

jos dekoro sugretinimas su statulų detalėmis ir niūrokas šv. Matą simbolizuojančio angeliuko veidas liudija to paties meistro (dirbtuvės) naudai⁶⁹.

1821–1836 m. statytai dabartinei Pabaisko bažnyčiai⁷⁰ iš Trinapolio buvo skirti du mediniai šoniniai altoriai ir trys paveikslai: Švč. Trejybės, šv. Joakimo ir šv. Agnietės. Sunku pasakyti, ar visa tai atsidūrė šioje bažnyčioje. Dabartinį jos interjero vaizdą formuoja naujesni neobarokiniai altoriai. Juos puošia barokinės XVIII a. angeliukų skulptūrėlės: keturios – didjį altorių, po du – šoninių navų altorius ir dvi angeliukų galvutės ant drožinėčių konsolių – Sopulingosios altorių prie pilioriaus. Angelų veidų išraiška meilesnė nei Turgelių bažnyčios skulptūrų, drožybos braižas kitoks, bet aštriai karpyto ilgalapio akanto derinys su gėlių girlianda ant Sopulingosios altoriaus konsolių yra tarsi Trinapolio, vėliau – Turgelių sakyklos dekoro sekiny. Vis dėlto Pabaisko bažnyčios angeliukų kilmė dar nėra visai aiški.

Šventųjų paveikslų šioje bažnyčioje nebėra, tačiau Švč. Trejybės paveikslai yra net du. Jų kilmė daugmaž atsekama. 1842 m. ir 1873 m. Pabaisko šventovės didžiojo altoriaus Švč. Trejybės paveikslas aprašomas kaip vysk. Klangevičiaus iš Trinapolio atiduotas atvaizdas. 1873 m. jis vadinamas senu, be to, tuomet jau minimas ir prie Šv. Jurgio altoriaus kabantis naujas Mykolo Volfo iš netolimo Žirnajų dvaro

⁶⁹ Tai pačiai dirbtuvei preliminariai skirtina ir Tabariškių bažnyčios sakyklos tribūna: Matušakaitė 1998: il. 503, 504.

⁷⁰ Misius, Šimkūnas 1993: 202–203.

6 pav. P. Smuglevičiaus mokykla. Paveikslas „Švč. Trejybė“. Pabaisko bažnyčia. G. Radvilavičienės nuotr., 2005

atsiūstas (paaukotas) Švč. Trejybės paveikslas⁷¹. Akivaizdu, kad vėliau, pastačius dabartinį didįjį altorių, naujasis paveikslas atsidūrė jame. Tai – S. Čechavičiaus paveikslas „Švč. Trejybė“ iš Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčios⁷² kopija, kurioje matyti ir XIX a. II pusės tapybos bruožų. Senasis paveikslas tapatintinas su bažnyčioje saugomu gerokai apnykusiu ir nebenaudojamu kitu Švč. Trejybės paveikslu⁷³. Tai – Pranciškaus Smuglevičiaus mokinio kūrinys, pasižymintis klasicizmo stilistika, bet gana primityvus (6 pav.). Dėl tokio jo pobūdžio manoma, jog tai Trinapolio šventovę po jos nuniokojimo 1812 m. papuošęs neįgudusio tapytojo darbas. Šią prielaidą paremtų ir minėtas faktas, kad, pagal 1804 m. aktą, Trinapolio bažnyčios Švč. Trejybės paveiksle veikiausiai būta trinitorių patriarchų figūrų, kurių Pabaiske išlikusiame kūrinyje nėra. Tik ar tai tikrai šios trinitoriškos kilmės paveikslas, tebeabejojama.

Išvados

Trinapolio bažnyčios inventorius, uždarius vienuolyną, kurį laiką saugotas pirminėje vietoje, bet jau prižiūrimas Verkių dominikonų. Iki 1837 m. ši šventovė visai iškraustyta, jos inventorius išdalytas 8 bažnyčioms ir Antakalnio trinitorių vienuolynui. Nors neišaiškinta, kas nutiko daugeliui liturginių rūbų ir indų, unikaliai relikvijoriui, vaškinei Jėzaus figūrai, kai kuriems paveikslams ir pan., bet pavyko sužinoti, koks buvo Trinapolio bažnyčios įrangos, daugelio jos baldų, paveikslų, skulptūrų, dalies liturginių indų, rūbų ir reikmenų likimas.

Kai kurie buvę Trinapolio bažnyčios objektai (vargonai, suolai, Prisikėlusiojo skulptūra ir kita) žuvo Karkaziškės ir Šalčininkų bažnyčių gaisruose. XIX a. pabaigoje nutrūksta vertingos šv. Jono Nepomuko skulptūros, panašiu metu – ir Barūnų Marijos paveikslėlio

71 1842 m. ir 1873 m. Pabaisko bažnyčios inventoriai. *LVI A*. F. 669. Ap. 2. B. 330. L. 200v; F. 1671. Ap. 4. B. 4. L. 20, 20v.

72 Dabar šis paveikslas saugomas *LDM: Lietuvos* 2003: 130 (II. 35).

73 Paveikslo dydis su fragmentų netekusiais klasicizmo stilistikos rėmais – 260 × 197 cm. 1967 m. jis aptiktas Pabaisko kapų koplyčioje: LTSR Kultūros ministerijos Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos ekspedicijos dailės paminklams tirti dienynas. 1967 m., d. III, p. 46 (Kultūros paveldo centro Kilnojamųjų kultūros vertybių poskyris). Tikėtina, kad į ją buvo perkeltas, kai naujame bažnyčios altoriuje buvo pakabintas dabartinis Švč. Trejybės paveikslas.

istorija. XIX a. IV ketv. – XX a. pr. perstačius Pabaisko ir Turgelių šventovių įrenginius, nebeliko Trinapolio altorių, pražuvo daugelis jų paveikslų. Tiesa, Pabaisko bažnyčioje tebesaugomas nebenaudojamas iš Vilniaus Trinapolio bažnyčios kilęs Švč. Trejybės paveikslas, tačiau kuris iš dviejų Turgelių bažnyčios šv. Šeimos atvaizdų tapatintinas su Trinapolio bažnyčios šv. Juozapo paveikslu, dar neišaiškinta. Itin vertingas Trinapolio trinitorių bažnyčios meninis paveldas – keturios dabartinį Turgelių bažnyčios didįjį altorių tebepuošiančios ir dvi BPM saugomos statulos. Jos, spėjama, priskirtinos XVIII a. I ketv. Vilniaus meistriui F. Kwieczorui, kurio darbo yra ir Turgelių bažnyčioje išlikusi tos pačios trinitoriškos kilmės sakykla. Šie objektai yra vieni meniškiausių XVIII a. 2-ojo deš. Lietuvos skulptūros kūrinių, kuriuos reikia toliau tyrinėti.

Išlikę kūriniai papildė šaltinių žinias apie Trinapolio bažnyčios inventorių. Jie paliudijo, kad iki pat uždarymo šventovėje išliko pirminio interjero įrenginių ir skulptūrų, tik bent dalis paveikslų keitėsi, nekaltant jau apie kito kilnojamojo inventoriaus atnaujinimą po 1812 m. įvykusio zakristijos nusiaubimo ir bibliotekos apnaikinimo.

Santrumpos

BPM – Bažnytinio paveldo muziejus

LDM – Lietuvos dailės muziejus

UK LR KVR – Unikalūs kodas Lietuvos Respublikos Kultūros paveldo registre

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

Gauta 2016 02 12

Priimta 2016 02 29

Literatūra

1. Drėma, V. *Vilniaus bažnyčios: iš Vlado Drėmos archyvo*. Vilnius: Versus aureus, 2008.
2. Gajewski, M. *Nasze podwileńskie ojczyzny*. Wilno: Czas, 2002.
3. Janonienė, R. Vilniaus (Trinapolio) buvęs trinitorių vienuolynas ir Švč. Trejybės bažnyčia. *Lietuvos vienuolynai*. Vadovas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1998: 415–419.
4. Kurczewski, J. *Kościół zamkowy czyli katedra Wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*. Część III: *Streszczenie aktów kapituły Wileńskiej*. Wilno: drukiem Józefa Zawadzkiego, 1916.
5. Kolendo-Korczakowa, K. Kościół parafialny p. w. Św. Mikołaja Biskupa w Gieranonach. *Materyały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*. T. 1, cz. III: *Kościóły i klasztory Rzymsko katolickie dawnego województwa wileńskiego*. Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2005: 25–65.
6. Krzyszkowski, I. *Nabożeństwo wiernych katolików dla użycia pobożnego <...> w kościele Wileńsko-Antokolskim xx. Trynitarzów <...> Z opisaniem krótkiem historyi tego zakonu i kościoła Antokolskiego <...>*. Wilno: drukiem A. Marcinowskiego, 1843.
7. *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, d. 1; 1998, d. 2.
8. *Lietuvos dailininkų žodynas*. T. 1: *XVI–XVIII a.* Sud. ir ats. red. A. Palušytė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir

meno institutas, 2005.

9. *Lietuvos sakralinė dailė. XI–XX a. pradžia*. Parodos „Krikščionybė Lietuvos mene“ katalogas. T. 1: *Tapyba. Skulptūra. Grafika. XIV–XX a. pradžia*. Vilnius: LDM, 2003.
10. Matuškaitė, M. *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
11. Misius, K.; Šimkūnas, R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*. Vilnius: Pradai, 1993.
12. Ramonienė, D. Gintališkės bažnyčios tapyba ir skulptūra. *Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė*. Sud. A. Butrimas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005: 569–578.
13. Rogalski, L. *Kalwaria Warkowska*. Warszawa: druk. J. Glücksberg, 1857.
14. *Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. 1. Warszawa: Wiek, 1880.
15. *Šventoji Kazimiero gerbimas Lietuvoje*. Sud. N. Markauskaitė, S. Maslauskaitė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009.
16. Vaišnora, J. *Marijos garbinimas Lietuvoje*. Roma: Lietuvos katalikų mokslų akademija, 1958.

Regimanta Stankevičienė

The artistic inventory of the Trinitarians' Church in Trinapolis and its heritage

Summary

Konstantinas Kazimieras Bžostovskis, the bishop of Vilnius, funded the Trinitarians' Church of the Holy Trinity and the Lord's Transfiguration in Trinapolis, Vilnius, and consecrated it in 1722. Its altars and the pulpit had been erected until then. However, the consistent data on the decorations and items in the church are available only from the early 19th century. In 1832, the Church of Trinapolis was closed and its inventory was distributed until 1837. The further move of all inventory items is not known. It was established that liturgical vessels, clothes and accessories were given to the priests, who went to work in the far regions of Russia. The library went to the Trinitarian's Monastery in Antakalnis, Vilnius. The church equipment, including furniture, sculptures, most paintings and a part of other items, was distributed to the churches of Vilnius diocese: Pabaiskas, Turgeliai, Vilnius Calvary, Karkažiškiai, Šalčininkai, Sudervė, Čiudeniškiai and Geranainys.

The organs, benches and other property of the Trinitarians were lost during the fires in the Churches in Karkažiškiai and Šalčininkai. Since 1914, a bell of the same origin is no longer available in the Church in Geranainys. At the end of the 19th century, the history of the sculpture of St. John of Nepomuk and painting of St. Mary of Barūnai, which were transferred to the Church of Calvary, discontinued too. In the fourth quarter of the 19th – early 20th century, when the altars were erected in the Church in Pabaiskas and the Church in Turgeliai was reconstructed, altars and majority of paintings from the Trinitarians did not survive. However, the picture of the Holy Trinity is still in the Church in Pabaiskas, which is supposedly painted after 1812 by an unknown student of Pranciškus Smuglevičius. Four sculptures in the high altar of the Church in Turgeliai as well as two sculptures transferred to the Church Heritage Museum in Vilnius are the remains of the decorations of the old high altar of the Church of Trinapolis. The wooden baroque sculptures carved until 1720 were preliminary attributed to Friedrich Kwieczor, a craftsman in Vilnius. A pulpit of the Church of Trinapolis, made by F. Kwieczor, is preserved in the Church in Turgeliai. It is considered that the sculptures of the high altar of the parish Church of Naujieji Trakai should be assigned to him (his workshop).

KEY WORDS: inventory of the Trinitarians' Church in Trinapolis, artistic heritage of the Church of Trinapolis, Trinitarian art, Trinitarian Saints, Trinitarian iconography, Friedrich Kwieczor (Quetzor)